XORAZM VILOYATIDA YASHOVCHI BALOG`AT YOSHDAGI QIZLARNING MORFOFUNKSIONAL KO‘RSATKICHLARINI BAHOLASH

Matsapayeva Shahlo Shuxratovna[1], Ruzmetov Ulug`bek Avazmetovich[2]
Urganch davlat tibbiyot instituti Klinik anatomiya va gistologiya kafedrasi assistenti[1],
Urganch davlat tibbiyot instituti Klinik anatomiya va gistologiya kafedrasi mudiri[2]

Mavzuning dolzarbligi. Bugungi kunda bolalar va o‘smirlar salomatligini muhofaza qilish jahon sog‘liqni saqlash tizimining ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. O‘smirlik davrida organizmda kechadigan morfofunksional o‘zgarishlar keyingi hayot bosqichlarida jismoniy va reproduktiv salomatlikning shakllanishiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Shu nuqtai nazardan, xotin-qizlar salomatligini hududiy xususiyatlar asosida baholash, xususan, Xorazm viloyatining o‘ziga xos ekologik va ijtimoiy-maishiy sharoitlarida o‘smir qizlarning o‘sish va rivojlanish qonuniyatlarini o‘rganish, hududiy antropometrik me’yorlarni ishlab chiqish o‘ta muhim ilmiy va amaliy ahamiyatga ega.

Tadqiqot maqsadi. Xorazm viloyatida yashovchi 12-13 yoshli qiz bolalarning antropometrik va morfofunksional ko‘rsatkichlarini kompleks baholash hamda ularning jismoniy rivojlanish xususiyatlarini aniqlash.

Material va metodlar. Tadqiqot Xorazm viloyatida istiqomat qiluvchi 12-13 yoshli 51 nafar o‘smir qizlar o‘rtasida o‘tkazildi. Barcha tekshiriluvchilarda antropometrik o‘lchovlar standart metodikalar asosida bajarildi. Rivojlanish ko‘rsatkichlarini baholash uchun bo‘y uzunligi, tana vazni, tana vazni indeksi (TVI – Ketle formulasi), ko‘krak qafasi aylanasi, tos va elka o‘lchamlari hamda ikkilamchi jinsiy belgilar o‘rganildi. Morfofunksional holatni tahlil qilishda Rorer, Rees-Eysenck va Pinye indekslaridan foydalanildi. Statistik tahlillar Microsoft Excel dasturida M ± m ko‘rinishida amalga oshirildi.

Olingan natijalar va ularning muhokamasi. O‘rganilgan kontingentda asosiy antropometrik ko‘rsatkichlarning o‘rtacha qiymatlari quyidagicha aniqlandi:

- Bo‘y uzunligi: 151,4 ± 1,8 sm;
- Tana vazni: 43,6 ± 1,5 kg;
- TVI (Ketle indeksi): 18,9 ± 0,4 kg/m²;
- Ko‘krak qafasi aylanasi: 74,2 ± 1,3 sm;
- Elka kengligi: 34,8 ± 0,6 sm;

- Tos kengligi: 28,7 ± 0,5 sm.

Tana vazni indeksi (TVI) bo‘yicha o‘tkazilgan tahlillar tekshirilgan qizlarning asosiy qismi – **74,5% (38 nafar)** normada ekanligini ko‘rsatdi. Bu organizmda plastik va energetik almashinuv jarayonlarining barqarorligidan dalolat beradi. Biroq, qizlarning **11,8% idan (6 nafar)** tana vazni defitsiti, **9,8% idan (5 nafar)** ortiqcha tana vazni va **3,9% idan (2 nafar)** semizlikka moyillik holatlari aniqlandi. Bu esa hududdagi o‘smir qizlar o‘rtasida nutritiv disbalans va gipodinamiya muammolari mavjudligini ko‘rsatadi.

Morfofunksional indekslar tahlili tekshiriluvchilarning tana tuzilishi garmoniyaga mosligini tasdiqladi. Rorer indeksi (12,6 ± 0,3) tana massasi va bo‘y ko‘rsatkichlari mutanosibligini ko‘rsatdi. Rees-Eysenck indeksi (96,4 ± 1,8) natijalariga ko‘ra, qizlarning aksariyati *normostenik* tana tipiga ega. Pinye indeksi (24,2 ± 1,1) esa tana tuzilishining o‘rtacha darajada mustahkam va jismoniy chidamlilik funksional rezervlari yetarli ekanligini ifodalaydi.

Korrelyatsion tahlil natijalari antropometrik ko‘rsatkichlar o‘rtasida kuchli va o‘rtacha musbat bog‘liqlik borligini aniqladi. Xususan, bo‘y va tana vazni o‘rtasidagi korrelyatsiya koeffitsiyenti r=0,74 ni, tana vazni va TVI o‘rtasida esa r=0,86 ni tashkil etdi. Ikkilamchi jinsiy belgilarning rivojlanishi ham o‘smirlik davri fiziologik qonuniyatlariga (76,5% holatda yosh me’yorlariga) to‘liq mos kelishi aniqlandi.

Xulosa. Xorazm viloyatidagi 12-13 yoshli qizlarning aksariyatida somatik va morfofunksional rivojlanish ko‘rsatkichlari garmonik tipda, yoshga mos fiziologik me’yorlar doirasida kechmoqda. Biroq, tekshiriluvchilar orasida tana vazni defitsiti va ortiqcha vazn holatlarining uchrashi o‘smir qizlar salomatligini muntazam monitoring qilib borishni, ratsional ovqatlanish va jismoniy faollikni targ‘ib etish hamda hududiy antropometrik standartlarni shakllantirish zarurligini taqozo etadi.